

CIPP Program Değerlendirme Modeli ile Yapılan Çalışmaların Meta Değerlendirmesi

Menderes Ünal¹

Dildar Özaslan²

Özet

Bu çalışmada, Stufflebeam'in CIPP değerlendirme modeli ile Türkiye'de yapılan program değerlendirme çalışmalarının meta değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmalar hem CIPP program değerlendirme modelinin ölçütleri hem de bilimsel araştırma metodolojisine uygunluğu açısından incelenmiş ve ortak bir değerlendirme ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninin benimsendiği çalışma, bir meta değerlendirme çalışması niteliğindedir. Stufflebeam'in CIPP değerlendirme modeli kullanılarak Türkiye'de yapılan çalışmaların meta değerlendirmesi yapılmış ve mevcut durum doküman incelemesi yoluyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen “CIPP Değerlendirme Modeli Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi” ve “Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi” vasıtasıyla toplanmıştır. Araştırmanın evreni CIPP Program Değerlendirme Modeli ile gerçekleştirilmiş tüm program değerlendirme çalışmaları iken, örneklem rasgele seçilen 5 makale, 5 yüksek lisans tezi ve 5 doktora tezinden oluşmaktadır. Meta değerlendirme kapsamına alınan çalışmalar iki alan uzmanı tarafından incelenerek “Evet”, “Hayır” ve “Kısmen” ifadeleri işaretlenmiştir. Daha sonra iki uzmanın görüşleri karşılaştırılarak görüş birliğine varılmaya çalışılmış ve çalışmaların ölçütleri karşılama dereceleri hakkında ortak bir karara varılmıştır. Araştırma sonucunda, çalışmaların büyük ölçüde CIPP Program Değerlendirme modelinin ilkeleri ile uyumlu olduğu, ancak bazı önemli ilkelerin göz ardı edildiği ortaya konulmuştur. Bağlam boyutuna ilişkin ölçütlerin büyük ölçüde önemle üzerinde durulmuş, ancak hedeflerin ihtiyaca yanıt verme düzeyi gibi birtakım ilkeler ihmal edilmiştir. Bağlam boyutunda, hedeflerin ihtiyaçlara

1 Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, menderesunal@gmail.com, 0000-0001-9439-3308

2 Arş. Gör., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, dildarozaslan@gmail.com, 0000-0002-9733-2276

yanıt verme düzeyi noktasında yetersizliklerin olduğu; süreç boyutunda planlanan ve gerçekleştirilen etkinlikler arasındaki uyumun sağlandığı ancak kayıtların ve hataların tespit edilmesi konusunda kontrol listesi ile uyumlu olmayan ilkelerin olduğu; ürün boyutunda, programın ürününün bağlam, girdi ve süreçle ilişkilendirilerek değerlendirilmediği ve önerilerin göz ardı edildiği sonucuna varılmıştır. Bilimsel araştırma ölçütlerine uygunluk açısından, genel olarak giriş, yöntem, bulgular, sonuç ve öneriler kontrol listesi ile uyumludur. Ancak bazı çalışmalarda problem ifadesi ve sonuçların yazar görüşleriyle yorumlanması konusunda eksiklikler olduğu söylenebilir.

Giriş

21. yüzyılda bireyler birçok yeni problemle karşı karşıya kalmakta, karşılaştıkları bu yeni problemlere çözüm üretebilmeleri ve uyum sağlamaları beklenmektedir. Çocukları yeni yüzyıla hazırlıklı yetiştirmek, okuryazarlığın artırılması, aile kurumunun daha güçlü bir yapı haline getirilmesi, bir kuruluşta çalışan mevcut çalışanların eğitimi, vatandaşların işgücüne katılması için eğitilmesi, salgın hastalıklarla ve ruhsal bozukluklarla mücadele etmek, ayrımcılıkla savaşmak, madde bağımlılığı, çeşitli suçların ve çocuk istismarının azaltılması bu problemler arasında sayılabilir. Son yıllarda gelişmekte olan ülkelerde ekonominin ve çevrenin gelişimi önde gelen sorunlar arasında yer almaktadır. Bu problemleri temele alan eğitim politikaları ve programlarının amacına hizmet edip etmediğinin belirlenmesi ve hangi çözüm yolunun izleneceğinin tespiti açısından program değerlendirmenin oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir (Fitzpatrick, Sanders ve Worthen, 2011).

Değerlendirme, eğitim sisteminin devamlılığının sağlanması, sistemin işleyişi hakkında bilgi edinmek ve sistem hakkında bir karara varabilmek amacıyla yapılan çalışmalardır. Program değerlendirmeden önce mutlaka yapılması gereken ölçme işlemi de bir nesnenin belirli özelliklere sahiplik durumunun, sahipse derecesinin sayı ve semboller ile ifade edilmesidir (Uşun, 2016). Bilen (1999) program değerlendirmenin, programa ilişkin bir karara varabilmek ve ancak bu karar doğrultusunda programı geliştirmenin mümkün olması açısından önemli olduğunu savunur. Alanyazındaki program değerlendirme tanımları incelendiğinde çok farklı tanımlarla karşılaşıldığı, üzerinde uzlaşmaya varılan bir tanım olmadığı belirlenmiştir. Uşun (2016), sistematik veri toplama ve verilerin analizini temele alan daha önce geliştirilmiş olan bir programın bilimsel araştırma süreçlerini işe koşarak, yeterliği, gerçekçiliği, uygunluğu, verimliliği, etkililiği, yararlılığı, doğruluğu, yürütülebilirliği ve başarısı gibi özellikleri hakkında karar verme süreci olarak; Erden (1993), çeşitli ölçme araçları kullanılarak programların etkililiği hakkında veri toplama ve bu toplanan verilerin çeşitli ölçütlerle

kiyaslanıp programın etkililiği hakkında karar verme süreci olarak; Fitzpatrick vd. (2011) ise otoritelerin verdikleri kararların niteliğini artırmak amacıyla yapılan bilgi toplama süreci olarak tanımlamaktadır.

Eğitimde program geliştirme alanında uzman kişiler, istenilen öğrenme çıktılarına elde edebilmek için eğitim ve öğretim programlarının belirli standartlara sahip olması gerektiğini savunurlar (Edelfelt ve Raths, 1998). Bu nedenle program değerlendirme çalışmalarının da program değerlendirmede kullanılan modelin ölçütlerine uyması beklenir. Bu, hem program değerlendirecek araştırmacılar için çalışmanın bütün aşamalarında yol göstermesi açısından hem de değerlendirilen programın sonuçlarına dayalı olarak karar verecek ve düzenlemeler yapacak otoriteler açısından oldukça önemlidir (Sağlam ve Yüksel, 2007).

Çeşitli program geliştirme uzmanları tarafından ortaya atılan program değerlendirme yaklaşımları alanyazında mevcuttur. Program değerlendirme yaklaşımlarının çeşitli şekillerde yapılanmasının sebebi değerlendiricilerin benimsedikleri felsefi değerleri ve değerlendirme kuramları, değerlendirme konusundaki bilgi ve beceri düzeylerinin farklılaşmasıdır (Yüksel, 2010). Bu doğrultuda, altı farklı program değerlendirme yaklaşımından bahsedilebilir. Bunlar; (1) Hedef yönelimli, (2) sistemlere dayalı (yönetim yönelimli), (3) katılımcı yönelimli, (4) rakip yönelimli, (5) uzmanlık yönelimli, (6) müşteri yönelimli program değerlendirme yaklaşımları olarak sınıflandırılmıştır (Fitzpatrick vd., 2011). Bu değerlendirme yaklaşımları aşağıda kısaca açıklanarak yaklaşımların başlığı altında sınıflandırılan modellere ilişkin bilgi verilmiştir.

Hedef Yönelimli Program Değerlendirme Yaklaşımı

Bu değerlendirme yaklaşımını diğerlerinden ayıran temel nokta, değerlendirmenin program sonunda ulaşılan hedeflere veya öğrenme çıktılarına ve bunlara ne derece ulaşıldığına odaklanmasıdır (Fitzpatrick, Sanders ve Worthen, 2010). Bu değerlendirme yaklaşımı başlığı altında; Provus'un Farklar Yaklaşımı ile Değerlendirme Modeli, Hedefe Dayalı Değerlendirme Modeli, Metfessel-Michael Değerlendirme Modeli, Hammond'un Değerlendirme Modeli ve Bennet'in Program Değerlendirme Modeli olarak ele alınmıştır.

Sistemlere Dayalı (Yönetim Yönelimli) Program Değerlendirme Yaklaşımı

Bu değerlendirme yaklaşımının amacı, yönetimde söz sahibi olan otoritelerin ihtiyacı olan bilgiyi betimlemeyi ve bu ihtiyaçları karşılamaktır (Fitzpatrick vd., 2010). Söz konusu program değerlendirme başlığı altında ele alınabilecek program değerlendirme modelleri bu çalışmanın da konusu

olan Stufflebeam'ın Bağlam, Girdi, Süreç ve Ürün (CIPP) Değerlendirme Modeli, Dick ve Carey'in Öğretimsel Tasarım Modeli, Kirkpatrick'in Yetiştirme Değerlendirmesi Modeli, Gerçekçi Değerlendirme Modeli, Alkin'in UCLA Değerlendirme Modeli, Saylor, Alexander ve Lewis Modeli ve Toplam Kalite Değerlendirme Modelidir.

Katılımcı Yönelimli Program Değerlendirme Yaklaşımı

Bu program değerlendirme yaklaşımında önemli olan, değerlendirme sürecinde gerekli olan değerleri, kriterleri, verileri ve ihtiyaçları belirlemek için değerlendirilecek programın paydaşlarının katılımının merkezde olmasıdır (Fitzpatrick vd., 2010). Bahsi geçen program değerlendirme yaklaşımına ilişkin program değerlendirme modelleri şunlardır: Parlett ve Hamilton'un Aydınlatıcı Değerlendirme Modeli, Stake'in Uygunluk Modeli, Stake'in Yanıtlayıcı Değerlendirme Modeli.

Rakip Yönelimli Program Değerlendirme Yaklaşımı

Rakip Yönelimli Program Değerlendirme Yaklaşımının amacı değerlendirme işleminin farklı uzmanlar tarafından yapılması ve bu uzmanlar arasındaki fikir ayrılıklarını ortaya koymaktır (Fitzpatrick vd., 2010). Wolf'un Tüzel Modeli ve Rakip Yönelimli Model, Rakip Yönelimli Program Değerlendirme Yaklaşımına ilişkin modeller olarak sınıflandırılmıştır.

Uzmanlık Yönelimli Program Değerlendirme Yaklaşımı

Bu program değerlendirme yaklaşımı, değerlendirme işleminin alanında uzman kişiler tarafından yapılması gerektiğini, ancak bu şekilde bir yargıya varılabileceğini savunur (Fitzpatrick vd., 2010). Uzmanlık Yönelimli Program Değerlendirme Yaklaşımı altında sınıflandırılacak modeller Eisner'in Eğitsel Eleştiri Değerlendirme Modeli ve Uzman/Akreditasyon Modeli olarak belirtilmiştir.

Müşteri Yönelimli Program Değerlendirme Yaklaşımı

Bu değerlendirme yaklaşımında, değerlendirme sonucunda elde edilen ürünün verilen hizmeti seçen müşterinin veya hizmeti alan kişinin kullanabilir olması ve ürünler hakkında değerlendirmeye dayalı bilgi geliştirilmesi amaçlanır (Fitzpatrick vd., 2010). Scriven'in Hedefsiz Değerlendirme Modeli bahsi geçen program değerlendirme yaklaşımı başlığı altında sınıflandırılabilir.

Stufflebeam (2000) CIPP Program Değerlendirme Modelinin, hizmet sağlayıcıların, program ve proje personelinin, çeşitli hizmetlerdeki yöneticilerin, akreditasyon yetkililerinin, yöneticilerin, okul müdürlerinin, öğretmenlerin, ordu liderlerinin ve program değerlendirme uzmanlarının

kullanılması için geliştirilen bir model olduğunu belirtmiştir. Bu model, projelerin, personelin, kurumların, programların ve sistemlerin toplam ve biçimlendirici olarak değerlendirilmesinde kullanılabilir kapsama geniş bir program değerlendirme modelidir (Yüksel, 2010). Bağlam değerlendirmesi hedeflerin ve önceliklerin belirlenmesi ve öğrenme çıktıları hakkında bir yargıya varabilmek amacıyla ihtiyaçları, problemleri ve fırsatları ele alır. Girdi değerlendirme sürecinde programları planlama ve kaynakları tahsis etme yoluyla ihtiyaçları karşılamak için alternatif yaklaşımlar incelenir. Süreç değerlendirmesinde aktiviteleri yönlendirme ve daha sonra öğrenme çıktıları açıklamaya yardımcı olmak için programın uygulama süreci değerlendirilir. Son olarak ürün değerlendirmesinde ise hem süreci takip etmek hem de sürecin etkililiğini belirlemeye yardımcı olmak için amaçlanan ve amaçlanmayan öğrenme çıktıları tanımlanır. Bu birbirleriyle ilintili dört değerlendirme modelini işe koşarak mevcut programlar veya hizmetler daha etkili hale getirilebilir, etkili uygulamalar daha yaygın hale getirilebilir ve ilgili alandaki bilgi havuzuna katkıda bulunulabilir (Stufflebeam, 2000).

Program değerlendirme sürecinde tıpkı bir bilimsel araştırma sürecinde olduğu gibi belirli aşamaları takip ederek sonuca ulaşmak önemlidir. Stufflebeam'ın CIPP Program Değerlendirme Modelinde bu sistematik adımları detaylı bir biçimde tanımlamış olması bu modelin en güçlü yönlerinden biri olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, değerlendirmeyi dört farklı şekilde sınıflandırması modelin güçlü yanı olarak ifade edilirken, belirli aşamalarda değerlendirmeyi uygulama yönteminin tanımlanmamış olmasının modelin zayıf yönü olduğu ifade edilmektedir (Gredler, 1996; Akt. Uşun, 2016). Tablo 1'de CIPP Program Değerlendirme Modeli'nin uygulama sürecinde her bir aşamada yapılması gerekenler özet biçimde ifade edilmiştir.

Tablo 1. CIPP Program Değerlendirme Modelinin Uygulama Sürecinde İzlenecek Adımlar

	Bağlam	Girdi	Süreç	Ürün
Betimleme	Sistemin tutarsızlıkları ve değerleri	-Problemlerin belirlenmesi -Ölçütlerin tasarlanması -Sınırlılıklar	-Süreçteki karar verilecek hususlar -Dönüm noktaları -Engeller	Etkililik ölçütü
Elde Etme	Performans ve karara varılan veri	Stratejilerin tanımlanması ve analiz edilmesi	Prosedürlerin takip edilmesi	Birinci, ikinci ve üçüncü derece etkiler
İhtiyacı Karşılama	İhtiyaçların profili, fırsatlar ve problemler	Stratejilerin problem matrisinde gösterimi	-Gelişim raporları -İstisnai durum raporları	Projeden elde edilenler ve projenin etkisinin betimlenmesi ve açıklanması

(Kaynak: *Stufflebeam, 1971*)

Tablo 1’de görüldüğü üzere, bağlam değerlendirme aşamasında sistemin tutarsızlıklarının ve değerlerinin betimlenmesi, performans ve karar verilen verinin toplanması, ihtiyaçların profilinin, fırsatların ve problemlerin belirlenmesi; girdi değerlendirme aşamasında problemlerin ve sınırlılıkların belirlenmesi ve ölçütlerin tasarlanması, stratejilerin tanımlanması ve analiz edilmesi hakkında bilgi toplanması ve stratejilerin hazırlanan bir problem matrisinde gösterilmesi; süreç değerlendirmesinde süreçteki karar verilecek hususların, engellerin, dönüm noktalarının belirlenmesi, prosedürlerin takip edilmesi ve gelişim raporları ile istisnai durum raporlarının hazırlanması; ürün değerlendirme aşamasında ise etkililik ölçütlerinin betimlenmesi, birinci, ikinci ve üçüncü derece etkiler hakkında veri toplanması, projeden elde edilenler ile projenin etkisinin betimlenmesi ve detaylı bir biçimde açıklanması gerektiği ifade edilmiştir.

Stufflebeam (2000) CIPP Program Değerlendirme Modelinde tanımladığı dört aşamanın her birinin hizmet ettiği bir amaç olduğunu ifade ederek bu noktalara dikkat çekmiştir. Tablo 2’de CIPP Program Değerlendirme Modelinde her bir aşamada değerlendirmenin amacına ilişkin bilgiye yer verilmiştir.

Tablo 2. CIPP Program Değerlendirme Modelinde Değerlendirmenin Amacı

Bağlam	Girdi	Süreç	Ürün	
Değerlendirmenin Amacı	-Kurumun veya hizmetin bağlamını belirlemek			
	-Hedef kitleyi ve ihtiyaçlarını belirlemek	-Sistem yeteneklerini ve alternatif hizmet stratejilerini belirlemek ve değerlendirmek	-Uygulama sürecinde ortaya çıkabilecek hataları belirlemek veya hatalar hakkında tahminde bulunmak	-Ürün hakkında bilgi toplamak ve bir yargıya varmak
	-İhtiyaçları belirlemek için fırsatları ve var olan durumu belirlemek	-Planlanan prosedürü, bütçeyi ve çalışma planını seçilen stratejinin uygulanması için titizlikle incelemek	-Programlanan kararlar için bilgi toplamak	-Elde edilen ürünü bağlam, girdi ve süreç aşamalarıyla ilişkilendirerek değerlendirmek
	-İhtiyaçların temelinde yatan problemleri saptamak		-Sonraki analizlerde kullanabilmek ve bir yargıya varmak için süreçteki olayları kayıt altına almak	-Değerlendirme sürecinin yararlılığını ve maliyetini yorumlamak
	-Hedeflerin belirlenen ihtiyaçları ne düzeyde karşıladığını belirlemek			

(Kaynak: Stufflebeam, 2000)

Tablo 2’de görüldüğü üzere, her bir aşamada değerlendirme ayrı bir amaca hizmet etmektedir. Değerlendirme sürecinin ilk aşaması olan **bağlam değerlendirmesinde** değerlendirme yapılacak olan kurumun veya hizmetin bağlamı, çevresi ve ortamı belirlenir. Hedefler, çözülmesi istenen problemler ve ihtiyaçlar bu aşamada ele alınır. Girdi, süreç ve ürün aşamalarının sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi açısından bağlam değerlendirmenin dikkatli bir biçimde yapılması önemlidir. **Girdi değerlendirmesinde**, hedeflerin var olan duruma, kurumun amaçlarına ve genel ve özel amaçlarla tutarlılığı incelenir. Bu aşamada mevcut kaynaklar ve alınacak kararlar belirlenir. **Süreç değerlendirmesinde**, uygulama sürecinde ortaya çıkabilecek hatalar belirlenir veya muhtemel hatalar hakkında tahminlerde bulunulur. Program uygulanırken gerçekleştirilen ve planlanan etkinlikler arasındaki uyum belirlenir ve süreçteki olaylar kayıt altına alınır. Değerlendirme modelinin son aşaması olan **ürün değerlendirmesinde** ise programın ürünü hakkında veri toplanır ve bu ürün program hazırlanırken öğrenenlerin kazanması beklenen ürün ile kıyaslanır. İhtiyaçların hangi ölçüde karşılandığı tespit edilir ve elde edilen ürün bağlam, girdi ve süreç ile ilişkilendirilerek değerlendirilir.

İlgili alanyazında Eğitim Programları ve Öğretim alanında birçok program değerlendirme çalışması olmasına rağmen meta değerlendirme çalışmalarının oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Yağan (2019) tarafından,

2015-2019 yılları arasında yapılan program değerlendirme doktora tezlerinin meta değerlendirmesi, Akın ve Yüksel (2013) tarafından ise öğrenci başarısı belirleme sınavının öğrenci değerlendirme standartları kapsamında meta değerlendirmesi yapılmıştır. İlgili alanyazında CIPP modeli kullanılarak yapılan program değerlendirme çalışmalarına ilişkin herhangi bir meta değerlendirme çalışması bulunmamaktadır. Program değerlendirme çalışmalarının zayıf ve güçlü yönlerini belirlemek, çalışmaların modele uygunluğunu ortaya koymak açısından meta değerlendirme çalışmaları oldukça önemlidir. Bu doğrultuda, bu araştırma Stufflebeam'ın CIPP değerlendirme modeli ile Türkiye'de yapılan program değerlendirme çalışmalarının meta değerlendirmesinin yapılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalar CIPP program değerlendirme modelinin ölçütlerine ne derece uymaktadır?
2. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalar bilimsel araştırma yöntemi açısından ele alındığında, bir bilimsel araştırmada bulunması gereken temel özelliklere sahip midir?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ile verilerin toplanması ve analizine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılarak yapılan bir meta değerlendirme çalışmasıdır. Durum çalışmalarında amaç bir veya birkaç durum kendi sınırları içinde derinlemesine incelenir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel verilerin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Stufflebeam'ın CIPP değerlendirme modeli kullanılarak Türkiye'de yapılan çalışmaların meta değerlendirmesi yapılmış ve mevcut durum doküman incelemesi yoluyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bu araştırma, birbiriyle ilişkili program değerlendirme çalışmalarının sonuçlarının birleştirilerek yorumlanması amacıyla yapılan bir meta değerlendirme çalışmasıdır. Stufflebeam (2000) meta değerlendirmeyi, değerlendirmeyi yönlendirmek ve güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan, bir değerlendirmenin yararlılığı, esnekliği, uygunluğu ve güvenilirliği hakkında betimsel ifadeler ve belirli yargıların tanımlanma, elde edilme ve uygulanma süreci olarak tanımlar. Meta değerlendirme çalışmaları teknik hatalar, araştırmacı önyargıları, yönetimsel problemler ve yanlış kullanımlar sebebiyle ortaya çıkabilecek birtakım hataların ele alınması

açısından önem taşımaktadır (Stufflebeam, 2011). Sağlam ve Yüksel (2007) meta değerlendirmenin program değerlendirme sürecinin değerlendirilmesi olarak ifade ederek eğitim bilimlerinde farklı bir uzmanlık çalışması olarak görüldüğünü belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen kontrol listeleri vasıtasıyla toplanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından ilki “*CIPP Değerlendirme Modeli Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi*”, ikinci veri toplama aracı ise “*Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi*”dir. Her iki veri toplama aracı için ölçütlerin karşılanma durumu “Evet”, “Hayır” ve “Kısmen” ifadeleriyle belirlenmiştir. Veri toplama araçları hazırlandıktan sonra iki uzman araştırmacı tarafından pilot uygulaması yapılarak muğlak maddeler üzerinde düzenlemeler yapılmış ve düzenleme yapılamayacak maddeler ile gereksiz maddeler veri toplama aracı dışına alınmıştır. Son hali verilen veri toplama araçları için uzman görüşü alınarak ilgili maddeler üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin detaylı bilgiye aşağıda yer verilmiştir.

CIPP Değerlendirme Modeli Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi

Bu veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde öncelikle ilgili alanyazın taranmış ve Stufflebeam’in CIPP değerlendirme modeline ilişkin ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütler bağlam, girdi, süreç ve ürün alt başlıkları altında toplanarak her bir aşama için kriterler kesinleştirilmiştir. Kontrol listesinde bağlam aşaması için 7 ölçüt, girdi aşaması için 4 ölçüt, süreç aşaması için 5 ölçüt ve ürün aşaması için 5 ölçüt olmak üzere toplamda 21 ölçüt yer almaktadır.

Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi

Bilimsel araştırma yöntemi açısından uygunluğa ilişkin kontrol listesinin geliştirilmesi aşamasında, alanyazındaki çeşitli bilimsel araştırma yöntemine ilişkin kaynaklar taranarak bir çalışmada bulunması gereken özellikler belirlenerek ölçütler oluşturulmuştur. *Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesinde* toplamda 13 ölçüt yer almaktadır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Stufflebeam’in geliştirmiş olduğu CIPP program değerlendirme modeli kullanılarak yapılmış tüm program değerlendirme

çalışmalarıdır. Ulusal Tez Merkezi ve arama motoru kullanılarak alanyazın taraması yapılmış ve CIPP modeli kullanılarak gerçekleştirilmiş olan değerlendirme çalışmaları belirlenmiştir. Ulusal tez merkezinde CIPP kelime taraması sonucunda 54 tez olduğu belirlenmiş, bunlardan iki tanesi çeşitli uzmanlık alanlarına ait olduğundan elenmiştir. 2010 sonrası çalışmalar filtrelendiğinde toplamda 47 adet yüksek lisans ve doktora düzeyinde tez olduğu görülmüştür. Tarama sonucunda çok sayıda çalışmaya ulaşıldığından bu çalışmaların hepsinin meta değerlendirme yöntemiyle değerlendirilmesinin bulguların güvenilirliğini etkileyeceği ve bulguların yorumlanmasını zorlaştıracığı düşünüldüğünden ulaşılan bütün çalışmaların meta değerlendirmeye dâhil edilmesinin mümkün olmadığı kanaatine varılmıştır. Dolayısıyla tarama sonucunda ulaşılan 47 tez arasından basit seçkisiz örnekleme yoluyla 10 tanesi seçilerek belirlenen ölçütlere uygunluğu açısından değerlendirilmiştir. Basit seçkisiz örneklemede, var olan bütün birimler listelenerek bu listeden rastgele birimler seçilir (Kılıç, 2013). Arama motoru taraması sonucunda elde edilen birçok makaleden ise tezden üretilen makaleler kapsam dışına çıkarılmış, geriye kalan makalelerden 5 tanesi meta değerlendirme çalışmasına dâhil edilmiştir. Analize dahil edilen çalışmaların yayın türüne ilişkin bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Meta Değerlendirmeye Dâhil Edilen Çalışmaların Yayın Türüne İlişkin Bilgiler

Yayın Türü	N
Yüksek Lisans Tezi	5
Doktora Tezi	5
Makale	5
<i>Toplam</i>	<i>15</i>

Tablo 3 incelendiğinde, bu meta değerlendirme çalışmasına dâhil edilen 15 çalışmanın yayın türüne göre eşit bir biçimde ele alındığı, makale, yüksek lisans ve doktora tezlerinin her birinden 5'er tane incelendiği görülmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri ölçütler doğrultusunda belirlenen *CIPP Değerlendirme Modeli Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi* ve *Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi* vasıtasıyla toplanmıştır. İki alan uzmanı, meta değerlendirmeye dahil edilen çalışmaları detaylı biçimde inceleyerek kontrol listelerindeki “Evet”, “Hayır” ve “Kısmen” ifadelerini işaretlemiştir. Daha sonra iki uzmanın

görüşleri karşılaştırılarak görüş birliğine varılmaya çalışılmış ve çalışmaların ölçütleri karşılama dereceleri hakkında ortak bir karara varılmıştır. Verilerin tablolaştırılmasında, Evet=2, Kısmen=1 ve Hayır=0 olarak kodlanarak puanlanmıştır. *CIPP Değerlendirme Modeli Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi*'nde toplamda 20 ölçüt yer almaktadır. Bu veri toplama aracından alınabilecek maksimum puan $20 \times 2 = 40$ olarak belirlenmiştir. *Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi*'nde toplam 13 ölçüt yer aldığından bu veri toplama aracından alınabilecek toplam puan $13 \times 2 = 26$ olarak belirlenmiştir. Çalışmalar ölçütleri karşılama durumlarına göre puanlanarak değerlendirilmiştir. Ölçütlerin karşılanma durumunun çalışma bazında incelendiği tablolarda çalışma isimleri yüksek lisans tezleri için YL1, YL2, YL3, YL4 ve YL5 şeklinde; doktora tezleri için DR1, DR 2, DR 3, DR 4 ve DR5 şeklinde; makaleler için ise M1, M2, M3, M4 ve M5 şeklinde kodlanarak ifade edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmaya dâhil edilen çalışmaların CIPP Modeli ve bilimsel araştırma ilkeleri açısından uygunluğuna ilişkin bulgulara, alt problemlere göre sırasıyla yer verilmiştir.

CIPP Modeli Ölçütlerine Uygunluk Açısından Bulgular

CIPP Değerlendirme Modeli Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi vasıtasıyla toplanan ve modelin ilkelerine uygunluk açısından boyutlar halinde analiz edilen bulgulara aşağıda sırasıyla yer verilmiştir.

Bağlam Boyutu Ölçütlerine Uygunluk Açısından Bulgular

CIPP program değerlendirme modelinin bağlam boyutu ölçütlerine uygunluğuna ilişkin bulgulara Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. CIPP Program Değerlendirme Modeli Bağlam Boyutu Ölçütlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Ölçüt	Durum	f	
BAĞLAM	Evet	14	
	Hedefler belirlenmiştir.	Hayır	1
		Kısmen	-
		Evet	14
	Karşılancak ihtiyaçlar belirlenmiştir.	Hayır	1
		Kısmen	-
		Evet	9
	Çözülecek problemler belirlenmiştir.	Hayır	4
		Kısmen	2
		Evet	12
	Programın uygulandığı çevre tanımlanmıştır.	Hayır	2
		Kısmen	1
	Evet	12	
İhtiyaçların temelini teşkil eden problemler belirlenmiştir.	Hayır	2	
	Kısmen	1	
	Evet	8	
Kaçırılmış fırsatlar ve karşılanamayan ihtiyaçlar ile söz konusu gereksinimlerin niçin karşılanamadığı tespit edilmiştir.	Hayır	6	
	Kısmen	1	
	Evet	5	
Önerilen hedeflerin ihtiyaca yeterli düzeyde yanıt verme durumu incelenmiştir.	Hayır	8	
	Kısmen	2	

Tablo 4 incelendiğinde, çalışmaların tamamına yakınında CIPP program değerlendirme modelinin hedeflerin belirlenmesi, karşılanacak ihtiyaçların belirlenmesi, programın uygulandığı çevrenin tanımlanması ve ihtiyaçların temelini teşkil eden problemlerin belirlenmesi gibi temel ilkelerine yer verildiği görölmektedir. Önerilen hedeflerin ihtiyaca yeterli düzeyde yanıt verme durumunun incelenmesi ve kaçırılmış fırsatların ve karşılanamayan ihtiyaçların belirlenmesinin en çok ihmal edilen ilkeler olduğu görölmektedir.

Girdi Boyutu Ölçütlerine Uygunluk Açısından Bulgular

CIPP program değerlendirme modelinin girdi boyutu ölçütlerine uygunluğuna ilişkin bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. CIPP Program Değerlendirme Modeli Girdi Boyutu Ölçütlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Ölçüt	Durum	f
GİRDİ	Hedefler var olan duruma uygunluğu açısından değerlendirilmiştir.	Evet 14 Hayır 1 Kısmen -
	Hedeflerin okulun amaçları ile tutarlılığı tespit edilmiştir.	Evet 9 Hayır 6 Kısmen -
	İçeriğin genel ve özel amaçlarla tutarlılığı belirlenmiştir.	Evet 9 Hayır 6 Kısmen -
	Öğretim stratejilerinin hedeflerle tutarlılığı belirlenmiştir.	Evet 12 Hayır 3 Kısmen -

Tablo 5 incelendiğinde, hedeflerin var olan duruma uygunluğu açısından değerlendirilmesi ve öğretim stratejilerinin hedeflerle tutarlılığının belirlenmesi ilkelerine çalışmalarda yer verildiği, ancak hedeflerin okulun amaçları ile tutarlılığının tespit edilmesi ile içeriğin genel ve özel amaçlarla tutarlılığının belirlenmesi hususunda eksiklikler olduğu görülmektedir.

Süreç Boyutu Ölçütlerine Uygunluk Açısından Bulgular

CIPP program değerlendirme modelinin süreç boyutu ölçütlerine uygunluğuna ilişkin bulgulara Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. CIPP Program Değerlendirme Modeli Süreç Boyutu Ölçütlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Ölçüt	Durum	f
SÜREÇ	Program uygulanırken planlanan ve gerçekleştirilen etkinlikler arasındaki uyum incelenmiştir.	Evet 11 Hayır 4 Kısmen -
	Süreçteki olaylar kayıt altına alınmıştır.	Evet 10 Hayır 1 Kısmen 4
	Uygulanan sürecin ve maliyetinin kayıtları tutulmuştur.	Evet 5 Hayır 6 Kısmen 4
	Uygulama sürecinde meydana gelebilecek hatalar ortaya çıkarılmıştır veya ortaya çıkabilecek hatalar hakkında tahminde bulunulmuştur.	Evet 8 Hayır 7 Kısmen -

Tablo 6 incelendiğinde, meta değerlendirme kapsamındaki çalışmalardan 11'inin program uygulanırken planlanan ve gerçekleştirilen etkinlikler arasındaki uyum ilkesine, 10'unun süreçteki olayların kayıt altına alınması ilkesine uygun olduğu, ancak uygulanan sürecin ve maliyetinin kayıtlarının tutulması ve uygulama sürecinde meydana gelebilecek hataların ortaya çıkarılması ve muhtemel hatalar hakkında tahminde bulunulması noktasında eksiklikler olduğu göze çarpmaktadır.

Ürün Boyutu Ölçütlerine Uygunluk Açısından Bulgular

CIPP program değerlendirme modelinin ürün boyutu ölçütlerine uygunluğuna ilişkin bulgulara Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. CIPP Program Değerlendirme Modeli Ürün Boyutu Ölçütlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Ölçüt	Durum	f
ÜRÜN	Evet	12
	Hayır	1
	Kısmen	2
	Evet	11
	Hayır	3
	Kısmen	1
	Evet	13
	Hayır	1
	Kısmen	1
	Evet	1
	Hayır	14
	Kısmen	-
	Evet	8
	Hayır	6
Kısmen	1	

Tablo 7'de görüldüğü gibi, meta değerlendirmeye dâhil edilen çalışmalarda değerlendirilen programın ürünü hakkında verilerin toplandığı, programın ürününün beklenen ürün ile kıyaslandığı ve ihtiyaçların hangi ölçüde karşılandığı belirtilmiştir. Ancak incelenen çalışmaların yalnızca 1 tanesinde elde edilen ürün; bağlam girdi ve süreç ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir ve söz konusu programda yapılması gereken değişikliklere ilişkin öneriler göz ardı edilmiştir.

Çalışma Bazında CIPP Program Değerlendirme Modeli Boyutlarına Uygunluğun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Tablo 8’de CIPP program değerlendirme modeli ölçütlerine uygunluğa ilişkin bulgular çalışma bazında sunulmuştur.

Tablo 8. Çalışma Bazında CIPP Modeli Boyutlarına Uygunluğun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Ölçütler	YL1	YL2	YL3	YL4	YL5	DR1	DR2	DR3	DR4	DR5	M1	M2	M3	M4	M5
<i>Bağlam</i>															
Hedefler belirlenmiştir.	2	2	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Karşılancak ihtiyaçlar belirlenmiştir.	2	2	2	2	0	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2
Çözülecek problemler belirlenmiştir.	2	2	2	2	0	2	1	2	2	0	2	0	0	1	2
Programın uygulandığı çevre tanımlanmıştır.	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	0	2	1	2
İhtiyaçların temelini teşkil eden problemler belirlenmiştir.	2	2	2	2	0	2	2	2	2	2	1	2	0	2	2
Kaçırılmış fırsatlar ve karşılanamayan ihtiyaçlar ile söz konusu gereksinimlerin niçin karşılanamadığı tespit edilmiştir.	0	2	2	2	0	2	1	2	2	0	2	2	0	0	0
Önerilen hedeflerin ihtiyaca yeterli düzeyde yanıt verme durumu incelenmiştir.	0	2	0	0	0	2	2	0	1	0	2	1	0	0	2
<i>Girdi</i>															
Hedefler var olan duruma uygunluğu açısından değerlendirilmiştir.	2	2	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Hedeflerin okulun amaçları ile tutarlılığı tespit edilmiştir.	2	0	2	2	0	2	0	2	2	0	2	0	2	0	2
İçeriğin genel ve özel amaçlarla tutarlılığı belirlenmiştir.	2	0	2	0	0	2	0	2	2	0	2	2	2	2	2
Öğretim stratejilerinin hedeflerle tutarlılığı belirlenmiştir.	2	2	2	0	0	2	2	2	2	2	2	0	2	2	2
<i>Süreç</i>															
Program uygulanırken planlanan ve gerçekleştirilen etkinlikler arasındaki uyum incelenmiştir.	2	2	2	2	0	2	2	0	2	0	2	2	2	2	0
Süreçteki olaylar kayıt altına alınmıştır.	1	1	1	2	0	2	2	0	2	2	2	2	1	2	2
Uygulanan sürecin ve maliyetinin kayıtları tutulmuştur.	0	0	0	2	0	1	2	0	0	2	2	2	1	1	1

Uygulama sürecinde meydana gelebilecek hatalar ortaya çıkarılmıştır veya ortaya çıkabilecek hatalar hakkında tahminde bulunulmuştur.	0	2	2	2	0	2	2	0	2	0	2	0	0	2	0
<i>Ürün</i>															
Programın ürünü hakkında veri toplanmıştır.	2	1	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2
Programın ürünü, beklenen ürün ile kıyaslanmıştır.	2	2	2	2	0	2	2	0	2	2	2	1	2	0	2
İhtiyaçların hangi ölçüde karşılandığı belirlenmiştir.	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2
Elde edilen ürün; bağlam, girdi ve süreç ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Söz konusu programda nasıl bir değişiklik yapılması gerektiği belirtilmiştir.	1	2	2	2	0	2	2	0	2	2	2	0	0	0	2
Toplam Puan	28	30	33	32	4	37	30	24	33	24	38	24	24	21	31

Not: 0=Hayır, 1=Kısmen, 2= Evet anlamına gelmektedir.

CIPP Değerlendirme Modeli Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi'nde toplamda 20 ölçüt yer almaktadır. Bu veri toplama aracından alınabilecek maksimum puan $20 \times 2 = 40$ olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Tablo 6 incelendiğinde, 30 puan ve üstü olan çalışmaların YL2, YL3, YL4, DR1, DR2, DR4, M1 ve M5 olduğu; 20-30 puan arası olan çalışmaların YL1, DR3, DR5, M2, M3 ve M4 olduğu; 20 puan altında kalan YL5 kodlu çalışmanın da ölçütleri karşılamada oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, 8 çalışmanın ölçütleri büyük ölçüde karşıladığı, 6 çalışmanın geliştirilebilir düzeyde olduğu, 1 çalışmanın ise ölçütleri büyük ölçüde karşılamadığı ifade edilebilir.

Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

Bu bölümde *Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesi* vasıtasıyla toplanan bulgulara bölümlere göre sırasıyla yer verilmiştir.

Giriş Bölümünün Bilimsel Araştırma Ölçütlerine Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaların giriş bölümlerinin bilimsel araştırma ölçütlerine uygunluğuna ilişkin bulgulara Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Giriş Bölümü Bilimsel Araştırma Ölçütlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

	Ölçüt	Durum	
		Durum	f
GİRİŞ	Problem durumu uygun bir dille ifade edilmiştir.	Evet	9
		Hayır	1
		Kısmen	5
	Araştırmanın amacı açık bir şekilde ifade edilmiştir.	Evet	14
		Hayır	-
		Kısmen	1
	İlgili alanyazın taraması yapılarak daha önce yapılan çalışmalara yer verilmiştir.	Evet	11
		Hayır	3
		Kısmen	1
		Evet	13
Araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri uygun biçimde ifade edilmiştir.	Hayır	2	
	Kısmen	-	

Tablo 9 incelendiğinde, çalışmalarda araştırmanın amacının açık bir biçimde ifade edildiği, konu ile ilgili yapılan çalışmalara yer verildiği ve problem cümlesi ile alt problemlerin uygun biçimde ifade edildiği görülmektedir. Ancak problem durumunu araştırmanın problemini açık bir şekilde ifade etmede bazı çalışmaların yetersiz kaldığı ifade edilebilir.

Yöntem Bölümünün Bilimsel Araştırma Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaların yöntem bölümlerinin bilimsel araştırma ölçütlerine uygunluğuna ilişkin bulgulara Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10. Yöntem Bölümü Bilimsel Araştırma Ölçütlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

	Ölçüt	Durum	
		Durum	f
YÖNTEM	Araştırmanın modeli uygun biçimde ifade edilmiştir.	Evet	13
		Hayır	1
		Kısmen	1
	Evren ve örneklem ile bunların seçimine ilişkin bilgiler yeterlidir.	Evet	10
		Hayır	-
		Kısmen	5
	Veri toplama araçları ve bunların hazırlanmasına ilişkin bilgiler yeterlidir.	Evet	12
		Hayır	-
		Kısmen	3
		Evet	11
Verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler yeterlidir.	Hayır	-	
	Kısmen	4	

Tablo 10 incelendiğinde, araştırmanın modelinin 1 çalışma haricinde uygun biçimde ifade edildiği, evren ve örneklem ile veri toplama araçlarına ilişkin bilgilerin yeterli olduğu, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgilere yer verildiği görülmektedir. Bazı çalışmalarda evren ve örneklem seçimine, veri toplama araçlarının hazırlanmasına ve verilerin analizine dair bilgilere yer verilmediğinden bu çalışmaların bahsi geçen ölçütleri karşılamada kısmen yeterli olduğu ifade edilmiştir.

Bulgular Bölümünün Bilimsel Araştırma Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaların bulgularının sunulduğu bölümün bilimsel araştırma ölçütlerine uygunluğuna ilişkin bulgulara Tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 11. Bulgular Bölümü Bilimsel Araştırma Ölçütlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

BULGULAR	Ölçüt	Durum	f
	Bulgular açık bir şekilde ve alt problemlere göre düzenli bir biçimde ifade edilmiştir.	Evet	14
	Hayır	-	
	Kısmen	1	

Tablo 11 incelendiğinde, çalışmalardan 1 tanesi hariç diğerlerinin tamamında bulguların açık ve alt problemlere göre düzenli bir biçimde sunulduğu görülmektedir. Bahsi geçen 1 çalışmada bulgular alt problemlere dayalı olarak düzenli bir biçimde değil, dağınık bir şekilde sunulmuştur.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler Bölümünün Bilimsel Araştırma Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmaların sonuç, tartışma ve öneriler bölümlerinin bilimsel araştırma ölçütlerine uygunluğuna ilişkin bulgulara Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12. Sonuç, Tartışma ve Öneriler Bölümü Bilimsel Araştırma Ölçütlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Ölçüt	Durum	f	
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	Evet	12	
	Araştırmadan elde edilen sonuçlar özetlenmiştir.	Hayır	2
		Kısmen	1
		Evet	12
	Sonuçlar daha önce yapılmış araştırmaların sonuçları ile kıyaslanarak tartışma yapılmıştır.	Hayır	1
		Kısmen	2
		Evet	8
	Araştırma sonuçları yazar görüşleri doğrultusunda yorumlanmıştır.	Hayır	2
		Kısmen	5
		Evet	13
	Araştırma sonuçlarına ilişkin araştırmacı ve uygulayıcılara yönelik öneriler yeterlidir.	Hayır	2
		Kısmen	-

Tablo 12’de görüldüğü üzere, meta değerlendirmeye dâhil edilen çalışmalarda elde edilen sonuçların özetlenmesi, daha önce yapılan çalışmalarla kıyaslanarak tartışma yapılması, sonuçlara ilişkin önerilere yer verilmesi ölçütlerinin büyük oranda karşılandığı, ancak araştırma sonuçlarının yazar görüşleri doğrultusunda yorumlanması ölçütünün göz ardı edildiği görülmektedir.

Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğun Çalışma Bazında İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 13’te bilimsel araştırma yöntemi açısından ölçütlere uygunluğa ilişkin bulgular çalışma bazında sunulmuştur.

Tablo 13. Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Bulgular

Ölçütler	YL1	YL2	YL3	YL4	YL5	DR1	DR2	DR3	DR4	DR5	M1	M2	M3	M4	M5
<i>Giriş</i>															
Problem durumu uygun bir dille ifade edilmiştir.	1	2	1	2	2	2	2	2	1	2	2	1	0	2	1
Araştırmanın amacı açık bir şekilde ifade edilmiştir.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2
İlgili alanyazın taraması yapılarak daha önce yapılan çalışmalara yer verilmiştir.	0	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	1
Araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri uygun biçimde ifade edilmiştir.	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	2
<i>Yöntem</i>															
Araştırmanın modeli uygun biçimde ifade edilmiştir.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	2	2
Evren ve örneklem ile bunların seçimine ilişkin bilgiler yeterlidir.	1	2	1	2	1	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2
Veri toplama araçları ve bunların hazırlanmasına ilişkin bilgiler yeterlidir.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	1	2
Verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler yeterlidir.	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1
<i>Bulgular</i>															
Bulgular açık bir şekilde ve alt problemlere göre düzenli bir biçimde ifade edilmiştir.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2
<i>Sonuç, Tartışma ve Öneriler</i>															
Araştırmadan elde edilen sonuçlar özetlenmiştir.	2	1	2	2	0	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2
Sonuçlar daha önce yapılmış araştırmaların sonuçları ile kıyaslanarak tartışma yapılmıştır.	2	2	2	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Araştırma sonuçları yazar görüşleri doğrultusunda yorumlanmıştır.	1	2	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	0	0	2
Araştırma sonuçlarına ilişkin araştırmacı ve uygulayıcılara yönelik öneriler yeterlidir.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0	2
Toplam Puan	21	25	21	21	21	24	25	26	25	26	23	21	15	18	22

Not: 0=Hayır, 1=Kısmen, 2= Evet anlamına gelmektedir.

Bilimsel Araştırma Yöntemi Açısından Uygunluğa İlişkin Kontrol Listesinde toplamda 13 ölçüt yer almaktadır. Bu veri toplama aracından alınabilecek maksimum puan $13 \times 2 = 26$ olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Tablo 11 incelendiğinde, DR3 ve DR5 kodlu çalışmaların tüm bilimsel araştırma ölçütlerini tam anlamıyla karşıladığı, YL2, DR1, DR2, DR4 ve M1 kodlu çalışmaların ölçütlere büyük ölçüde uygun olduğu, meta değerlendirmeye dâhil edilen çalışmalardan yalnızca M3 ve M4 kodlu çalışmaların 20 puan altında olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, bilimsel araştırma yöntemi açısından çalışmaların büyük ölçüde yeterli olduğu ifade edilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmaların birçoğunda CIPP program değerlendirme modelinin bağlam boyutuna ilişkin ilkelerden hedeflerin belirlenmesi, karşılanacak ihtiyaçların belirlenmesi, programın uygulandığı çevrenin tanımlanması ve ihtiyaçların temelini teşkil eden problemlerin belirlenmesi gibi temel ilkelerin önemle üzerinde durulmuştur. Önerilen hedeflerin ihtiyaca yeterli düzeyde yanıt verme durumunun incelenmesi ve kaçırılmış fırsatların ve karşılanamayan ihtiyaçların belirlenmesi ilkeleri bir kısım çalışmada ihmal edilmiştir.

Yapılan meta değerlendirmeye göre Berk'in (2012) doktora tezi olarak sunduğu Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarında Uygulanan Modüler Sistemin Provus'un Farklar Modeli ile Değerlendirilmesinin *Yararlılık Standartlarını* karşılama düzeyi "Mükemmel (93.6%)" olarak bulunmuştur. Bu sonuç, Yağan (2019), Akıncı ve Köse (2022) ve Yaşar, vd'in (2005) yaptıkları meta değerlendirme çalışmalarında da yararlılık standardı büyük ölçüde karşılanan bir standart olarak belirtilmektedir. Bu benzerlikler dikkate alındığında Türkiye'de yapılan değerlendirme çalışmalarının yararlılık standardını büyük oranda karşıladığı söylenebilir.

Girdi boyutuna ilişkin bulgulardan hareketle, hedeflerin var olan duruma uygunluğu açısından değerlendirilmesi ve öğretim stratejilerinin hedeflerle tutarlılığının belirlenmesi ilkelerinin çalışmalarda yer aldığı, ancak hedeflerin okulun amaçları ile tutarlılığının tespit edilmesi ile içeriğin genel ve özel amaçlarla tutarlılığının belirlenmesi hususunda eksiklikler olduğu sonucuna varılmıştır.

CIPP program değerlendirme modelinin süreç boyutuna ilişkin bulgular, meta değerlendirme kapsamındaki çalışmalardan II'inin program uygulanırken planlanan ve gerçekleştirilen etkinlikler arasındaki uyum ilkesine, 10'unun süreçteki olayların kayıt altına alınması ilkesine uygun olduğu, ancak uygulanan sürecin ve maliyetinin kayıtlarının tutulması ve uygulama sürecinde meydana gelebilecek hataların ortaya çıkarılması ve

muhtemel hatalar hakkında tahminde bulunulması noktasında eksiklikler olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

CIPP program değerlendirme modelinin ürün boyutu ölçütlerine uygunluğu açısından çalışmalar incelendiğinde elde edilen sonuç, meta değerlendirmeye dâhil edilen çalışmalarda değerlendirilen programın ürünü hakkında verilerin toplandığı, programın ürününün beklenen ürün ile kıyaslandığı ve ihtiyaçların hangi ölçüde karşılandığının belirtildiğini, ancak incelenen çalışmaların yalnızca 1 tanesinde elde edilen ürün; bağlam girdi ve süreç ile ilişkilendirilerek değerlendirildiğini ve söz konusu programda yapılması gereken değişikliklere ilişkin öneriler göz ardı edildiğini göstermektedir.

Ölçütlere uygunluğun çalışma bazında incelenmesine ilişkin bulgular, 8 çalışmanın yeterli düzeyde ölçütleri karşıladığını, 6 çalışmanın geliştirilebilir düzeyde karşıladığını, yalnızca bir çalışmanın ölçütleri karşılamadığı sonucunu ortaya koymuştur. Ölçütleri karşılayıp karşılamama durumunun çalışma türüne göre (yüksek lisans/doktora tezi veya makale) değişmediği, eşit bir dağılım olduğu ifade edilebilir.

Çalışmalar bilimsel araştırma ölçütlerine uygunluk açısından değerlendirildiğinde, giriş bölümünde araştırmanın amacının açık bir biçimde ifade edildiği, konu ile ilgili yapılan çalışmalara yer verildiği ve problem cümlesi ile alt problemlerin uygun biçimde ifade edildiği, bazı çalışmaların problem durumunu ifade etmede yetersiz kaldığı; yöntem bölümünde araştırmanın modelinin 1 çalışma haricinde uygun biçimde ifade edildiği, evren ve örneklem ile veri toplama araçlarına ilişkin bilgilerin yeterli olduğu, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgilere yer verildiği; bazı çalışmalarda evren ve örneklem seçimine, veri toplama araçlarının hazırlanmasına ve verilerin analizine dair bilgilere yer verilmediğinden bu çalışmaların bahsi geçen ölçütleri karşılamada kısmen yeterli olarak değerlendirildiği; bulgular bölümünde çalışmaların tamamında bulguların açık bir şekilde sunulduğu; sonuç, tartışma ve öneriler bölümünde elde edilen sonuçların özetlenmesi, daha önce yapılan çalışmalarla kıyaslanarak tartışma yapılması, sonuçlara ilişkin önerilere yer verilmesi ölçütlerinin büyük oranda karşılandığı, ancak araştırma sonuçlarının yazar görüşleri doğrultusunda yorumlanması ölçütünün göz ardı edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bilimsel araştırma yöntemi açısından uygunluğun çalışma bazında değerlendirilmesi sonucunda yalnızca 2 çalışmanın geliştirilebilir olduğu, 2 çalışma haricindeki 13 çalışmanın bilimsel araştırma yöntemi açısından ölçütlere uygun olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak, Stufflebeam'ın CIPP Program Değerlendirme Modeli kullanılarak yapılan değerlendirme çalışmalarında temel ilkelere özen gösterilmesine rağmen, modelin önemli bir parçası olarak ifade edilebilecek, ürün değerlendirme aşamasındaki elde edilen ürünün bağlam, girdi ve süreç ile ilişkilendirilerek yorumlanması gibi bazı ilkelerin göz ardı edildiği çıkarımına ulaşılmıştır. Çalışmalar bilimsel araştırma yöntemi açısından değerlendirildiğinde ise ölçütlere büyük oranda uyum sağladığı, program değerlendirme çalışmalarının titiz bir biçimde ele alındığı ifade edilebilir. Cura Yeleşen, Horuz, Kanıkırmızı ve Güvenç (2022) tarafından yapılan meta değerlendirme çalışmasında ele alınan 16 tez çalışmasının nitelikli olduğu sonucuna; İnan ve Berk (2022) tarafından gerçekleştirilen meta değerlendirme çalışmasında inceledikleri doktora tezinin yararlılık, yürütülebilirlik, uygunluk ve doğruluk ölçütlerine çok iyi veya mükemmel düzeyde uyduğu sonuçlarına varmışlardır. Bunun yanı sıra; Akıncı ve Köse (2022) ve Yasar, Gultekin, Kose, Girmen ve Anagun (2005) tarafından gerçekleştirilen meta değerlendirme çalışmalarında incelenen çalışmaların meta değerlendirme ölçütlerinden büyük ölçüde karşıladığı; Yağan (2019) tarafından yapılan çalışmada ise uygulanabilirlik boyutunda nispeten başarı gösterirken yararlılık, yerindelik ve doğruluk boyutlarında standartların büyük ölçüde karşılanmadığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın sonuçlarının alanyazındaki çalışmalarla kısmen paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında araştırmacı ve uygulayıcılara şu öneriler sunulabilir:

- Program değerlendirme modellerinin uygulanma biçimi, örnek veri toplama araçları ve örnek çalışmaları içeren kılavuz niteliğinde bir kitap hazırlanabilir.
- Program değerlendirme sürecinde işe koşulan bilimsel araştırma yöntemlerine ilişkin bir çalışma hazırlanabilir.
- Çeşitli değerlendirme modelleri kullanılarak yapılan program değerlendirme çalışmalarının meta değerlendirmeleri yapılabilir.
- Nicel yöntemler kullanılarak yapılan program değerlendirme çalışmalarının meta analizi yapılabilir.

Kaynaklar

- Akinci, M., and Köse, E. (2022). A meta-evaluation research on teacher training programs in Türkiye. *International Journal of Progressive Education*, 18(4), 209-222.
- Bilen, M. (1999). *Plandan uygulamaya öğretim*. Ankara: Anı.
- Cura Yeleğen, H., Horuz, O. R., Kanıkırmızı, B. ve Güvenç, B. (2022). Program değerlendirme tezlerinin çok yüzeyli Rasch ölçme modeli ile meta değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 54-67.
- Edelfelt, R. And Raths, J. (1998). *A brief history of standards in teacher education*. Virginia, US: Association of Teacher Educators.
- Erden, M. (1993). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Pegem.
- Fitzpatrick, J. L., Sanders J. R. and Worthen, B. R. (2011). *Program evaluation: Alternative approaches and practical guidelines*. Boston, US: Pearson.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem yöntemleri. *Journal Of Mood Disorders*, 3(1), 44-6.
- Sağlam, M. ve Yüksel, İ. (2007). Program değerlendirmede meta-analiz ve meta-değerlendirme yöntemleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 175-188.
- Scriven, M. (2012). *Evaluating evaluations: A meta-evaluation checklist*. http://www.cobblestoneeval.com/wp-content/uploads/2013/05/EVALUATING_EVALUATIONS_8.16.11.pdf adresinden 17.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Stufflebeam, D. L. (1971). *The relevance of the CIPP evaluation model for educational accountability*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED062385.pdf> adresinden 15.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Stufflebeam, D. L. (2000). The methodology of metaevaluation as reflected in metaevaluations by the Western Michigan University Evaluation Center. *Journal of Personnel Evaluation in Education*, 14(1), 95-125.
- Stufflebeam, D. L., Madaus, G. F. and Kellaghan, T. (2000). *Evaluation models: Viewpoints on educational and human services evaluation*. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Uşun, S. (2016). *Eğitimde program değerlendirme: Süreçler, yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Anı.
- Yağan, S. A. (2019). Program değerlendirme alanında yayınlanmış doktora tezlerinin meta değerlendirilmesi (2015-2018). *Electronic Journal of Education Sciences*, 8(16), 188-208.
- Yasar, Ş., Gultekin, M., Kose, N., Girmen, P., and Anagun, S. (2005, Temmuz). *The meta-evaluation of teacher training programs for elementary education in Turkey*. ATEA: Australian Teacher Education Association 33. Annual Conference. 498-504, Avustralya.

- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yüksel, İ. (2010). *Türkiye için program değerlendirme standartları oluşturma çalışması*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yüksel, İ. ve Akın, Z. (2013). Öğrenci başarısını belirleme sınavının (ÖBBS) öğrenci değerlendirme standartları kapsamında değerlendirilmesi: Bir meta değerlendirme araştırması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 473-495.